

2. Утопія єдиного християнства і Єдиної Християнської Церкви

Сьогодні, на зламі тисячоліть, утворилася унікальна для всього людства ситуація, яка ставить його, вперше за всю його історію, перед проблемою вибору і накресленням своєї подальшої долі, тобто спонукає розв'язати низку доленосних питань, які в комплексі, так чи інакше, зводяться до одного: «Чи є можливим подальше буття людства?», бо ж нерозв'язання (чи хибні розв'язання) наявних глобальних проблем сучасності означатиме його загибель (а, можливо, що й взагалі кінець усього живого на Землі).

XX століття довело, що розв'язання глобальних проблем сучасності (виходячи вже з того, що вони є загальнопланетарними) не є справою (та й не під силу) однієї соціальної групи, одного етносу, держави чи навіть континенту, оскільки вони виходять далеко за межі й можливості останніх. З небувалою гостротою дає про себе знати і криза ідеологій доби поступового переходу від модерну до постмодерну. Вона зачіпає всі без винятку сфери людського життя і передусім релігійну. І справа тут не стільки в тому, відповідає чи не відповідає релігія сьогодні запитам сучасної людини, чи дає вона відповідь на низку поставлених нею смисло-буттєвих питань, а чи ж можливим є те, що бодай хоча б сфера релігії не виступала одним із чинників, які посилюють чи провокують глобальні кризові трансформації суспільства, не відігравала б роль одного з головних дезорганізаторів, дезінтеграторів на шляху об'єднання людства. Бо ж релігійні відносини, впливаючи на політичні, економічні, національні й расові відносини, визначають у багатьох випадках відносини і міждержавні, і внутрідержавні, тобто зумовлюють психологію і дії груп, від яких буде залежати дієвість самого процесу об'єднання людства задля подолання кризових явищ сьогодення. Іншими словами - нині, як ніколи до цього, на представників всіх релігій покладається надія примирення.

У цьому плані перший крок був здійснений Римо-Католицькою Церквою, яка на Другому Ватиканському соборі вперше проголосила екуменічний шлях в історії християнства. І все ж, здавалося б на цілком своєчасне і вкрай необхідне рішення об'єднатися християнам перед лицем тотальної глобальної катастрофи, екуменічний рух XX століття став причиною ще більших конфронтацій між християнськими конфесіями, аніж ті, що були впродовж історії християнства до нього, оскільки розмірковування над проблемою християнської єдності неодмінно поставили кожен з конфесій перед з'ясуванням питання і якою мусить бути та єдина Церква, і яке віровчення вона буде обстоювати? А оскільки поняття «християнство» і «Церква», згідно з Новим Завітом, є поняттями тотожними, то проблема єдиного християнства стала розумітися не як проблема об'єднання християн в єдиній Церкві Христовій, а як проблема доктринальних компромісів, тобто, виходячи з того, що будь-яка християнська конфесія ґрунтується на певній доктрині, проблема об'єднання автоматично зорієнтовувала в бік визначення можливої єдиної для всіх християн доктрини. Утім, зважаючи вже на те, що відмінність конфесійних доктрин християнського світу, за Новим Завітом,

передбачає різність сповідань, а єдине християнство мусить уособлювати одне сповідання, це перетворило екуменічну ідею на цілком утопічну.

Загалом, наявність постійних конфліктів між християнськими течіями була притаманна ще ранньому християнству, так що акцентувати на конфліктогенності як рисі, що притаманна винятково сучасному християнству, було б неправильно. Так, незважаючи на заповіт Ісуса Христа перебувати його послідовникам у братерській любові один до одного, шанувати й зберігати єдність Церкви та її віровчення (Ів. 13:34-35; 17:20-21), релігія Євангелій практично з часу виникнення являє собою конгломерат церков і віросповідань, напрямків і течій, які зазвичай перебувають у постійній ідеологічній ворожнечі між собою.

Вже в Посланнях апостолів Павла, Петра, Івана, у Книзі Об'явлення Івана Богослова читаємо про наявні сперечання з проблем віровчення між окремими ранньохристиянськими громадами (Див.: Дії 15:24; 2 Кор. 11:4, 13, 26; Гал. 1:7; 2:4; 2 Пет. 2:1-22; 1 Ів. 4:1; Юда 3-16; Об. 2:2, 6, 14-15). «Стало відомо мені про вас, мої браття..., - писав ап. Павло, - що між вами суперечки. А кажу я про те, що з вас кожен говорить: я ж Павлів, а я Аполлосів, а я Кифин, а я Христів. Чи ж Христос поділився?» (1 Кор. 1:11-13). На наявних у ранньому християнстві постійних ідеологічних конфліктах і взаємних звинуваченнях у слідуванні єресі зауважував і відвертий антихристиянин, римський філософ-еклектик кінця II ст. Цельс. Зокрема, він писав: «Нехай не вважають, начебто я не знаю, що деякі з них (з християн – П.П.) визнають того ж само Бога, що й іудеї. Інші ж – іншого, конфронтуючого з цим, від якого й походить Син. Є й третій рід, який називає одних пневматиками, інших – психіками. Дехто проголошують себе гностиками, а деякі, визнаючи Ісуса, бажають разом із тим жити за законом іудеїв, як і маса іудеїв. Є також і сивіллісти. Я знаю також і симоніан, які називаються елленіанами як шанувальники (вчення – П.П.) Елени чи вчителя Елена, марцелліан – шанувальників Марцелліни, гарпократіан, послідовників Саломеї, послідовників Маріамни, Марти, маркіонітів, на чолі яких стоїть Маркіон. Кожен з них шанує іншого вчителя... Вони злословлять один проти одного найжахливішим чином, [вивергаючи] явні й таємні [прокляття]. Вони ні з жодного пункту не можуть дійти згоди. Вони у всьому бридяться один одним... Від усіх цих до такого ступеню розбіжних між собою [сект], ганебним чином викриваючих себе самих у суперечках, можна чути: «Для мене світ розіп'ятий, і я для світу» (Гал. 6:14). Християни, розходячись між собою у вченнях, говорять, що вони знають більше, аніж іудеї»¹⁷. Зауважимо, що саме наявний факт міжхристиянської конфронтації слугує для Цельса одним із головних аргументів беззмістовності ідеалів християнства.

Так чи інакше, але стан ідеологічних воєн, які тривали впродовж усієї історії християнської релігії силує визнати його як цілком природний. Причина такої внутрішньої конфліктності християнства криється, певно що, в

¹⁷ Цельс. Правдивое слово // Ранович А.Б. Первоисточники по истории раннего христианства. Античные критики христианства. - М., 1990. - С. 304-305.

одному – первісне християнство не ставило за мету утверджувати догматично своє віровчення, бо ж чекало, за обіцянкою самого Спасителя, скорого встановлення Царства Божого як стану вищої божественної справедливості і добра на Землі (Мт. 16:28; Мк. 9:1; Лк. 9:27). Відтак основний акцент воно робило на усному проголошенні новозавітного вчення, яке було спрямоване винятково на те, аби підготувати людину гідно зустріти очікуваного нею кінця світу. Як такого, догматично вибудованого віровчення, як то видно з Нового Завіту, первісне християнство не мало. Та воно було йому й непотрібне в канун очікування кінця всього земного. Все, на чому зауважували його провісники, можна звести лише до кількох простих положень, прийняття яких й перетворювало людину на християнина.

Характеризуючи християнство перших віків, Ф.Енгельс справедливо зауважив, що воно, «... як небо від землі відрізнялось від пізнішої, зафіксованої в догматах світової релігії Нікейського собору; воно до невпізнанності не схоже на останнє. У ньому немає ні догматики, ні етики пізнішого християнства; але зате є відчуття того, що ведеться боротьба проти всього світу і що ця боротьба увінчається перемогою; є радість боротьби і впевненість у перемозі, що повністю втрачені сучасними християнами...»¹⁸.

«Християнське вчення, - зауважує сучасний російський християнський філософ Л.Корочкін, - початково виступило як система моральних принципів, дотримання яких було вже достатнім, щоб вважатися прихильником цього вчення, (тобто бути – П.П.) християнином»¹⁹. Єретиком чи антихристиянином оголошувався виключно тільки той, хто «не визнавав Ісуса Христа, який прийшов був у тілі» (1 Ів. 4:2-3), цебто не хотів бачити у ньому Месію, не вірив у його жертвовну смерть задля спасіння людства, не бажав сповідувати християнські морально-етичні норми.

Якщо спробувати застосувати це ранньохристиянське мірило істинності до всіх існуючих сьогодні християнських конфесій, то, як виявляється, всі суперечки, взаємні образи у поширенні ересі будуть виглядати тільки пустим базіканням, оскільки всі вони дотримуються головного – положення про те, що Спаситель «прийшов був у тілі», а відтак на цій підставі всі вони мусять визнаватися за істинні і жоден із них, у такому разі, не може бути єретиком. Як бачимо, конфлікти провокуються не стільки самим Новим Завітом, скільки відмінністю традицій, догматів, Символів віри, різного роду ухвал тощо, які обстоює окремо та чи інша конфесія і які здебільшого не мають нічого спільного з елементарним, доступним для розуміння кожному неосвіченому, віровченням і традиціями ранніх християн, принаймні, як про це можна судити з новозавітного канону, але про це дещо нижче.

Центром усього християнського вчення, його суттю є славнозвісна Нагірна проповідь. Саме в ній Спаситель виголошує головні положення свого

¹⁸ Енгельс Ф. До історії первісного християнства // Маркс К., Енгельс Ф. Твори. В 30-ти т. - Т. 22. - К., 1965. - С. 453-454.

¹⁹ Корочкин Л.И. Христианство и судьбы человечества. Размышления о сути христианства. - М., 1991. - С. 43.

вчення, сповідуючи які людина переходить із беззмістовної периферії своєї істоти до сутнісного центру свого буття, відроджує втрачене з причини гріхопадіння своє божественне начало – «образ і подобу Богу», наближаючись в такий спосіб до Бога, його праведності і святості, а відтак – до справедливого й гідного людини життя. Втім треба усвідомлювати те, що Нагірна проповідь – це не сухий морально-етичний кодекс, а тільки керівництво до нових відносин людини з Богом, до «нового життя», яке водночас неможливо розпочати для віруючого самотужки, тобто поза Богом, а лише «з Христом і в Христі».

Примітно, що Євангелії не писалися з тим, аби дати якийсь чіткий виклад християнської доктрини, буквально передати всі слова та дії Ісуса Христа, а лиш задля того, щоб дати основне – переконати читачів, що галілейський тесля Ісус виявився Сином Божим і обіцяним старозавітними пророками Спасителем, з тим, щоб розкрити лише суть його вчення. І їхня суперечливість (як канонічних, так і апокрифів) яскраво доводить це. Заувагу на те, що первісне християнське вчення ніхто з ранніх християн не ставив за мету викладати у письмовій формі подають і тексти послань, в яких його попросту немає, а є лише коментар і розкриття окремих його положень (і то вже для тих, хто був базово знайомий з ним). У цьому контексті стає цілком зрозумілим те, чому сьогодні нам часом надто важко осмислювати окремі місця, скажімо, у посланнях апостола Павла, бо ж вони писалися для тих, хто був християнином, тобто вже сповідував християнське віровчення. Більше того, у першому столітті нікому не спало б й на думку вибудовувати віровчення християн на підставі якихось існуючих текстів. Все, чим керувалися християни перших століть, була усна авторитетна апостольська традиція.

На відсутність у Новому Завіті чіткого панорамного викладу християнської доктрини вказує й сама його стилістика. Власне кажучи, до текстів Нового Завіту лише з натяжкою можна застосувати поняття «релігійний закон», оскільки в них немає ні чітких заповідей, ні церемоній, ні організації релігійного життя, ні вчення про священство, як то наявне у Старому Завіті, зокрема в Торі. Весь Новий Завіт у масі своїх положень зводиться тільки до однією стрижневої, за словами Христа, «нової» заповіді любові, яка варіативно дублюється в різних текстах Нового Завіту (Ів. 15:12; Рим. 12:9-10; 1 Кор. 13:1-8; Фил. 2:3-4; 1 Сол. 4:9; Євр. 13:1; 1 Ів. 3:11 та ін.): «Нову заповідь Я вам даю: Любіть один одного! Як Я вас полюбив, так любіть один одного й ви!» (Ів. 13:34).

Парадоксально, але з огляду на постійні суперечки між християнами впродовж двох тисячоліть, приходимо висновку, що Ісусова заповідь любові, яка передбачає милосердя, довготерпіння, всепрощення, так і не була зреалізованою між тими, хто називає себе християнами. І справді, якщо прислухатися осібно до зауваг представників усіх конфесійних утворень протягом історії християнства, то ми мали і маємо суцільно сектантське і єретичне християнство. Складається навіть враження, що істинне

християнство мало місце тільки в першому столітті і то обстоювалося безпосередніми учнями Ісуса Христа, тому що в тому вигляді, в якому воно стало поширюватися вже в II-III століттях, воно стало являти надзвичайно складне, заплутане і суперечливе віровчення, єдність якого вдавалося утримувати лише великими зусиллями і то здебільшого зовнішніми щодо цього чинниками.

Так, зі смертю останнього з апостолів і тих, хто був безпосереднім слухачем проповідей Ісуса, християнство починає помітно обростати під впливом еллінізму і східних релігій різного роду «чужорідними» елементами, серед різноманіття яких затирається його первісна морально-етична основа і спрямованість. З II століття, власне, Ісусове християнство впевнено трансформується на культ Ісуса Христа з усіма необхідними для цього атрибутами (пантеоном святих, положеннями про храм, складними обрядами тощо). І це зрозуміло, оскільки релігія розповсюджувалося не у вакуумі, а в конкретному середовищі. В ньому ж, як відомо, завжди існують звичаї і настанови народного характеру, традиційні релігійні уявлення. З огляду на це, історію християнства, повною мірою, можна впевнено називати, з одного боку, історією асиміляції, адаптації та імпровізації з перевагою то однієї, то іншої сторони, одного впливу над іншим, зрештою – однієї конфесії над іншою, а з іншого - й історією поступового і динамічного відходу від вчення його засновника.

А оскільки записаного вчення не залишив після себе ні сам Ісус із Назарету, ні загалом перші його послідовники, то всі спроби Реформації, неоортодоксії, неопротестантизму, неохристиянства реставрувати християнське віровчення і життя християнської громади часів апостолів, незважаючи навіть на те, що розуміння новозавітних положень з кожним століттям стає, за словами богословів, все дедалі глибшим, виявилися марними. Більше того, саме це блага прагнення повернути християнству його первозданність спричинило масу нових міжхристиянських конфліктів і деномінаційних новоутворень.

Зважаючи на позицію окремо кожної християнської деномінації, всі вони осібно вважають себе істинними, а у поєднанні – всі вони без винятку є єретики і сектанти. А все тому, що у світлі Нового Завіту, а відтак і віровчень всіх християнських конфесій, істинною може бути завжди тільки одна Церква, оскільки вона є містичним тілом Христа (Еф. 4:3-4; 1 Кор. 12:20). Зауважимо, що деякі з західних богословів ще у XIX ст. намагалися витлумачити деномінаційність як норму для християнства. Для обстоювання своєї позиції вони навіть використали євангельську притчу «Про виноградину і галуззя» (Ів. 15:1-11), в якій, як на їхній погляд, Ісус, прогнозує виникнення всіляких християнських течій, а відтак й легалізує їхнє існування у середовищі єдиної Церкви. Звідси – християнство треба розуміти як єдність у різноманітті. «Я правдива Виноградина, - зауважує євангельський Ісус, - а Отець Мій – Виноградар. ... Я – Виноградина, ви – галуззя!».

Проте нині, як і століття тому, християнство вперто намагається вирішити дилему: хто – справжній християнин, а хто – ні, яка конфесія є істинна, а яка ж ні. І, по суті тоді, ні про яке доктринальне об'єднання християнства й гадки бути не може.

Ось, як, наприклад, подібна позиція висвітлюється окремими представниками православ'я. «Екуменічна «теорія гілок» (*branch-theory*), згідно з якою Церква розділена на православну, католицьку і протестантську «гілки», знаходиться в повному протиріччі зі вченням Православної церкви. Єдність і єдиність Православної Церкви завжди сповідувались, починаючи зі святих Апостолів, усіма святими Отцями й вчителями Церкви, Цим і пояснюється палка ревність святих Отців, що проявляється при будь-якому відділенні і відпадинні від Церкви, рівно як і їхнє строге ставлення до єресей і розколів»²⁰. З іншого боку, в окремих православних працях древо Церкви подається в наступному вигляду. Бує і квітне лише «православна» гілка, а ті, що позначають католиків, протестантів і неохристиян є сухими²¹. «Тільки духовні сліпці можуть не здригнутися від апокаліптичного жаху, екуменічних зустрічей і асамблей, кожна з яких незмінно знаменує собою новий ступінь духовної деградації»²².

Католицька Церква дещо інакше витлумачує існування «гілок» в християнстві. «Нажаль, протягом віків серед учнів Христа не раз виникали поділи. Ці поділи аж ніяк не те ж само, що і природне різноманіття, яким відрізняються помісні чи окремі Церкви і в якому присутній і виражається єдина Церква Христова. ... Так протягом віків сформувалось різноманіття помісних Церков, яке сприяло і продовжує сприяти духовному збагаченню Вселенської Церкви, не приносячи шкоду єдності»²³. І ще: «Єдність Церкви розкривається у двоїстому аспекті: вона є її характерною рисою, глибоко вкоріненого у самій Божественній єдності Пресвятої Трійці, але за неї несуть відповідальність також і віруючі, які повинні його сприйняти і втілювати в життя»²⁴.

Як це слідує з останнього твердження, єдність Церкви за екуменізмом ґрунтується передусім на єдності у сприйнятті догмату Пресвятої Трійці. Однак вже це саме по собі не може бути об'єднувчим мотивом і стимулом на тій підставі, що розуміння цього догмату окремими «гілками» християнства розуміється по-різному, у тому числі католиками і православними. Так що всі твердження про повернення «гілок» до єдності Церкви не є можливим, бо ж всі ці «гілки» є доктринально різними, а відтак не єдиними за своєю суттю. Ми тут не будемо вже говорити про доктринальну відмінність у лоні

²⁰ Перепелкітна Л. Екуменізм – путь, вєдуций в погібєль. - СПб., 1992. - С. 6

²¹ Див. напр.: Кобзарь С., диакон. Почему я не могу оставаться баптистом и вообще протестантом. - Донецк, 2004. - С. 296.

²² Перепелкітна Л. Екуменізм – путь, вєдуций в погібєль. - С. 3.

²³ Иоанн Павел II. Верую в Церковь Единую, Святую, Вселенскую и Апостольскую. - М., 2000. - С. 725-726.

²⁴ Там само. - С. 728.

протестантизму і неохристиянства. Іншими словами, кожна «інша» Церква обстоює своє оригінальне віровчення і саме це її вирізняє з-поміж усіх інших. Доктрина, віровчення за Новим Завітом є завжди священним, а відтак й істинним, цебто незмінним. То ж чи можливим є доктринальна єдність між християнами? – Однозначно – ні!

На нашу думку, встановити сьогодні, що є істинним християнством, а тим паче вірити у відродження віровчення первісної християнської громади, абсолютно неможливо, оскільки нинішнє християнство вже надто далеко відійшло від початкового Ісусового християнства, втративши з ним будь-який зв'язок. «Слід пам'ятати, - зауважують у своїй книзі «Відповідь - у Біблії» протестанти Г.Морріс та М.Кларк, - що сьогодні не може бути істинної Новозавітної Церкви з тієї очевидної причини, що у Церкви в період Нового Завіту (тобто в I столітті – П.П.) ще не було для керівництва (писаних текстів – П.П.) Нового Завіту, як у нас! Одначе, незалежно від місцевих і часових відмінностей, істинною Церквою в біблійному контексті буде будь-яка місцева громада, яка визнає Господа Ісуса Христа в ролі свого Глави, приймає Священне Писання як богонатхненну і повністю авторитетну основу своєї доктрини і практики...»²⁵.

Відтак кожен, хто спробує відтворити сьогодні на тій чи іншій підставі віровчення первісної християнської громади, зрештою отримає не що інше, як тільки нове деномінаційне віровчення, а по суті, говорячи мовою конфесійного богослов'я, нову ересь. Інакше кажучи, кожна існуюча конфесія, так чи інакше, але прагне монополізувати християнство, довести, що тільки обстоюване нею віровчення і є тим єдиним, проголошуваним безпосередньо Ісусом Христом та його апостолами, віровченням. А факт його «істинності» витікає вже з того, що ця конфесія існує, а відтак не визнає чинними для себе всі інші конфесійні віровчення. Обстоюючи свою оригінальну доктрину вже в такий спосіб, вона засуджує, як еретичні, всі інші. Останнє чітко доводить, що екуменізм зі своїми ідеями «єдиного християнства», «нового християнства» є не чим іншим, як прагненням монополізувати християнство в одній, тепер вже новій «єдиній» християнській конфесії, а фактично – виокремленням в його межах нової деномінації, бо ж якщо це «нове» об'єднане християнство проігнорує хоча б одна з якихось конфесій, то весь екуменізм зведеться нанівець як шлях, що нездатний зняти існуюче в межах релігії Євангелій протистояння.

Усе це підводить нас до досить песимістичного висновку: християнство завтрашнього дня буде, певно що, таким же розділеним і ворожим саме в собі, як то спостерігалось і століттями до цього, спостерігається нині. Бо ж якщо християнської єдності не було досягнуто в період від апостольського часу до наших днів, причинами злагоди в ньому не були ні війни, ні суспільно-політичні, ні економічні кризи, то наївно думати, що загроза загибелі людства (і це при тому, що, за традиційними християнськими поглядами, есхатологічні уявлення є очікуваними і бажаними) зможе бути чинником цього об'єднання.

²⁵ Морріс Г., Кларк М. Ответ – в Библии. - М., 1993. - С. 185.

Вірити у вселенське братство християн й ідею об'єднання всіх конфесій у єдину Церкву Христову може лише далека від внутрішніх проблем християнства особа, а чи ж формальний чи номінальний християнин. Якщо й можливі певні конвергентні процеси в християнстві, то їх під силу зробити тільки номінальним християнам. Втім номінальні віруючі, хоча й складають переважну частину деномінацій, не є у світлі християнських доктрин істинно вірними, тобто, по суті, не є християнами. Будь-які спроби «загнати» християн в єдину Церкву шляхом компромісів між віровченнями не тільки приречені наперед на неуспіх, а й вони насичені новими конфліктами (і то не лише релігійними).

«Розділення, безумовно, суперечать замислу Христовому, - зазначає Папа Іван Павло II. - Неможливо собі уявити, щоб та Церква, яку заснував Христос... не була б єдиною. ...Треба визначити, де саме лежить рів очевидного розділення, переступивши який не можна не пошкодити віру»²⁶.

Справді важко усвідомити, щоб релігія, яка плекає заповідь любові до ближнього, водночас так ненавиділа його. На думку теологів, цей «рів очевидного розділення» пролягає не в різності конфесійних вчень, обрядів і традицій, а в загальному занепаді християнської віри як «віри в Христа, Сина Божого»²⁷. Проте, як на нас, проблема лежить у відсутності серед християн взаємоповаги, милосердя, а відтак – любові до ближнього свого, тобто до свого одновірця.

Зважаючи на зауваги теологів, якщо конвергентні процеси в християнстві залежать тільки від занепаду віри (і це визнає християнський світ), то тоді постає питання що стоїть на заваді скасувати його? А справа полягає в тому, що ця теологічна теза, також як і екуменізм, є нездійсненною, утопічною, бо ж навіть якщо й увесь християнський світ покається у своєму безвір'ї (хоча це – також утопія), сама по собі віра в Ісуса Христа не приведе всіх християн до єдності у віровченні, бо ж не віра визначає віровчення, а віровчення визначає віру, тобто тільки останнє виступає головним критерієм її істинності, а воно мусить ґрунтуватися завжди на Новому Завіті. А оскільки в ньому відсутній, як ми про це вже зазначали вище, чіткий виклад власне релігійного закону як такого, то проблема каяття християн у занепаді їхньої віри стає нерозв'язною.

І справді, як можна сьогодні об'єднати між собою, скажімо, Свідків Єгови, православних, мормонів і католиків, коли вони, з огляду на їхні доктрини, традиції і богослужбові тексти, власне, сповідують різних Ісусів Христів, а тому й різних богів, оскільки, згідно з Біблією, єдностайність у віровченні передбачає єдностайність у вірі, спільність визнання одного Бога? Згадаймо в цьому контексті хоча б про конфлікт між протестантами і католиками в Англії, про протистояння Московського Православ'я і Ватикану.

Наприклад, один з найбільш активних членів екуменічного руху при Константинопольському Патріархаті, архієпископ Американський Яків, який у

²⁶ Йоанн Павел II, папа. Преступить порог надежды. - М., 1995. - С. 185-186.

²⁷ Мельников А., Харьков В., Генрих Э. Религия антихриста. - М., 1991. - С. 32.

церковних колах славиться своїм «провокаційним модернізмом», обстоює думку про необхідність появи «нового християнства», яке мусить базуватися на цілком інших – нових поняттях і визначеннях (we are in need of a New Christianity, based on entirely new perceptions and definitions). До речі, ідею «нового християнства» у свій час відкрито став проповідувати і Папа Іван XXIII. Так ось, архієпископ Яків мотивує це тим, що стриженеві положення традиційного християнства сьогодні виявляються надто застарілими для сучасної людини, оскільки нові досягнення людства далеко перевершили старі елліністичні ідеї. «Ми не можемо вчити людей тому християнству, з яким ми самі колись познайомилися...»²⁸.

Так, прихильниками «нового християнства» у США було відкрито так званий «храм порозуміння», а також утворено «Союз об'єднаних релігій», головну мету діяльності якого має складати створення загальнолюдських символічних храмів в різних частинах світу. Принагідно зауважимо, що названий союз обстоює, поруч з ідеєю об'єднання всіх релігій в одну з тим, щоб «розбудувати світ, який буде жити в єдності і згоді», також ідею «встановлення нового світового уряду як єдиної істинної міжнародної влади», як тієї дієвої сили, яка одна зможе віднайти «вірне розв'язання всіх проблем людини»²⁹.

Утім «нове християнство» цього Союзу передбачає не тільки відхід від «старих елліністичних ідей», а по суті заперечення євангельської ідеї як такої. Воно зрештою прямо передбачає створення нової релігії, яка буде ґрунтуватися на конгломераті ідей, запозичених з таких релігій як буддизм, іудаїзм та іслам. Якщо обстоювати екуменізм у дусі синкретизму й об'єднання різних духовних традицій різних релігій, а з усього видно, що екуменістична ідея стає дедалі потужніше розумітися саме так, то щось добре з нього (екуменізму) людство не отримає, адже він болюче вдарить не по одному християнству, а й тепер вже й по інших світових релігіях, а відтак і по конкретним культурам, націям та державам. По суті, такий християнський екуменізм вже не має чогось спільного з християнством, а є відкритим гуманістичним ідеалізмом та утопізмом, бо ж з християнства вилучається його головний наріжний камінь – Біблія як критерій істинності віровчення, як нормативний морально-етичний закон і головне – сама євангельська звістка.

Більше того, незважаючи на певне обнадіювання екуменістів у скорому примиренні й об'єднанні християнства, екуменізм так і не випрацював скільки-небудь чіткої та переконливої моделі того, якою мусить стати та Церква майбутнього, в якій будуть подолані всі розколи другого тисячоліття християнської ери. Якщо прихильники екуменізму вважають, що, створюючи «нове християнство», у такий спосіб буде скасоване міжконфесійне

²⁸ Цит. за: Савва (Янич), ієромонах. Вероотступничество // Ортодоксия и гиперортодоксия: материалы по межконфессиональным связям: [Електрон. ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ortho-hetero.ru/history/90>

²⁹ Апостолы экуменизма // Русская линия: [Електрон. ресурс]. - Режим доступу: http://www.rusk.ru/Press/Almanac/Alm10_11/a10_2.htm

протистояння, то вони глибоко помиляються. Істинне об'єднання християн не може і не повинне спотворювати в будь-який спосіб саму християнську ідею. Екуменізм – це передусім боротьба за повернення чистоти віри, повернення моральних засад в життя християнського суспільства, повернення людини через віру її в надію в її щасливе майбутнє, а не жалюгідне загравання з іншими релігіями з надією віднайти в їхніх віровченнях і традиціях для себе якісь нові ідейні костилі.

Зважаючи на те, що загалом християнство ХХ століття відзначають дві крайнощі – модерністська гуманізація релігії Євангелій і євангелічне її обоження, то, певно що, гармонію треба вбачати у віднайдені рівноваги між ними. А це реально зробити винятково на основі оцінювання цих двох тенденцій у контексті Нового Завіту як єдиного критерію і мірила, що визнається всіма віруючими. Іншими словами, екуменізм можливий, але уможливлення його залежить від того, який зміст вкладається в нього. Якщо він загрожує християнству смертю, то ним навряд чи буде перейматися весь християнський світ.

Як на нас, доки всі без винятку християни не усвідомлять, що доля людства з часом все більше буде залежати від єдності землян, що вузькоконфесійна зацикленість християнства стоїть на заваді консолідації всіх людей, що плідне відродження християнської як загальнолюдської моралі в суспільстві можливе спільними зусиллями, що чвари між християнами, говорячи тут мовою християн, не грають на користь євангелізації світу і «спасіння» людей, доти ідея єдиного християнства буде нездійсненною. Відтак мова може йти не про «оцерковлення», а тільки про істинну євангелізацію суспільства, яка мусить передбачати не нав'язування тій чи іншій людині думки про істинність якоїсь однієї конфесії, а про культивування в ній образу й подоби Бога, про орієнтацію її до віднаходження в християнстві для себе нових смислів життя, усвідомлення значимості себе як особистості, того, що вона виступає не лише знавцем і носієм вищої істини буття, а й засобом реалізації у світі чогось більш цінного. І це важливо робити саме зараз, коли техногенна цивілізація вибиває з людини все людське, знищує її віру саму в себе, нищить її як особистість, усвідомлення її творчої ролі у світі в ролі вінця Божого творива.

Проте допоки що на сучасному рівні науково-технічного і демографічного розвитку взаємовідносин різних суспільств, народів, держав між собою, як і до цього - в історії, ідея консолідації людства, як водночас і сама ідея єдності християнства, є нездійсненною мрією. Подальше буття людства, швидше за все, буде продовжувати протікати у формі розділяючих світоглядів, які напевне, зрештою, приведуть колись до загального знищення, загибелі цивілізації взагалі, а може й всього живого на Землі³⁰.

«В епоху постмодернізму, тотальної дехристиянізації і поганізації Європи, коли хитаються всі опори людського існування, саме християни покликані відповісти, і відповісти вагомо, на виклики нашого часу. Це можна

³⁰ Гусейнов А. Золотое правило нравственности. - М., 1988. - С. 238.

здійснити тільки в єдності. Нікуди подітися, нам усім – православним, католикам, протестантам – треба відповідати на ці виклики часу, на ці запити розгубленої сучасної людини, яка гине від індивідуалізму, егоїзму, що роз'єднують її зі всіма. Така людина, якщо вона стає на шлях духовного пошуку, не може бачити Церкви розділеної в самій собі. Вона не піде туди, де наявне внутрішнє роз'єднання. Саме це роз'єднання може виявитися для неї перепорою, що загороджує дорогу до вічності, до спасіння»³¹.

Відтак ідея єдності сучасного християнства мусить розумітися не як єдність доктринальна між різними гілками християнства, а як єдність, що ґрунтуються на співпраці між конфесіями, співпраці на міжцерковному, а то й навіть на позацерковному ґрунті. У цьому контексті проблема єдності християнства не потребує втручання у цей процес держави. Це буде тільки загострювати об'єднавчі процеси. Таке розуміння ідеї єдності не буде загострювати міжконфесійні чвари щодо визначення, хто є найістиннішим, а хто – ні, хто є вірним, а хто – єретик. Більше того, воно передбачає поважливе ставлення до інакомислячих християн, до іншої християнської доктрини, до іншої Церкви. Зараз, як ніколи до цього, актуальною постає виконання всіма християнами заповіді Христової про любов, згідно з якою любов передбачає й любов до ворога. Час розкидання каміння минув і настає ера «збирання каміння».

3. Православ'я в перспективах світового екуменізму

Спроба спрогнозувати перспективи будь-якого розвитку і в той спосіб підняти завісу над невідомістю ніколи не вважалася вдячним заняттям. Коли ж мовиться про ідеальну перспективу світового екуменічного руху, що має на меті досягнення міжцерковного зближення та єдності в глобальному масштабі, то певне тільки Богу відомо, коли подібне може статися (якщо таким засягам взагалі суджено коли-небудь здійснитися!). Бо ні минуле, ні сьогодення у цьому сенсі особливого оптимізму не навіюють. Тому навіть в постановочній частині екуменічні ініціативи сучасності в їх православній оцінці та перспективі потребують пильного й всебічного вивчення як з огляду на багатий історичний досвід вирішення проблеми міжцерковної єдності в межах християнства, так і ті богословські апробації, що нерідко характеризувалися спільністю бажань, однак врешті-решт до остаточного зняття догматико-канонічних суперечностей так і не призвели. При цьому маємо бути свідомі, що поняття «екуменізм» та його похідні утворення (екуменічний світ, екуменічні собори, екуменічний синод, екуменічний рух, екуменічні ініціативи, екуменічне богослів'я, екуменічні відносини, екуменічна

³¹ Арсеній (Соколов), ієромонах. Християнство сьогодні. Взгляд из Испании: [Електрон. ресурс]. - Режим доступу: <http://foryou.kherson.ua/slovo.1011.1.html>